

PROSTOR

16 [2008] 2 [36]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

210-223 IVAN ŽAGORAC

PROJEKT MARIJANA HABERLEA ZA
PROVINCIJALAT FRANJEVACA KONVENTUALACA
U SISKU IZ 1943. GODINE
UZ GENEZU SISACKOG NASELJA
EUGENA KVATERNIKA

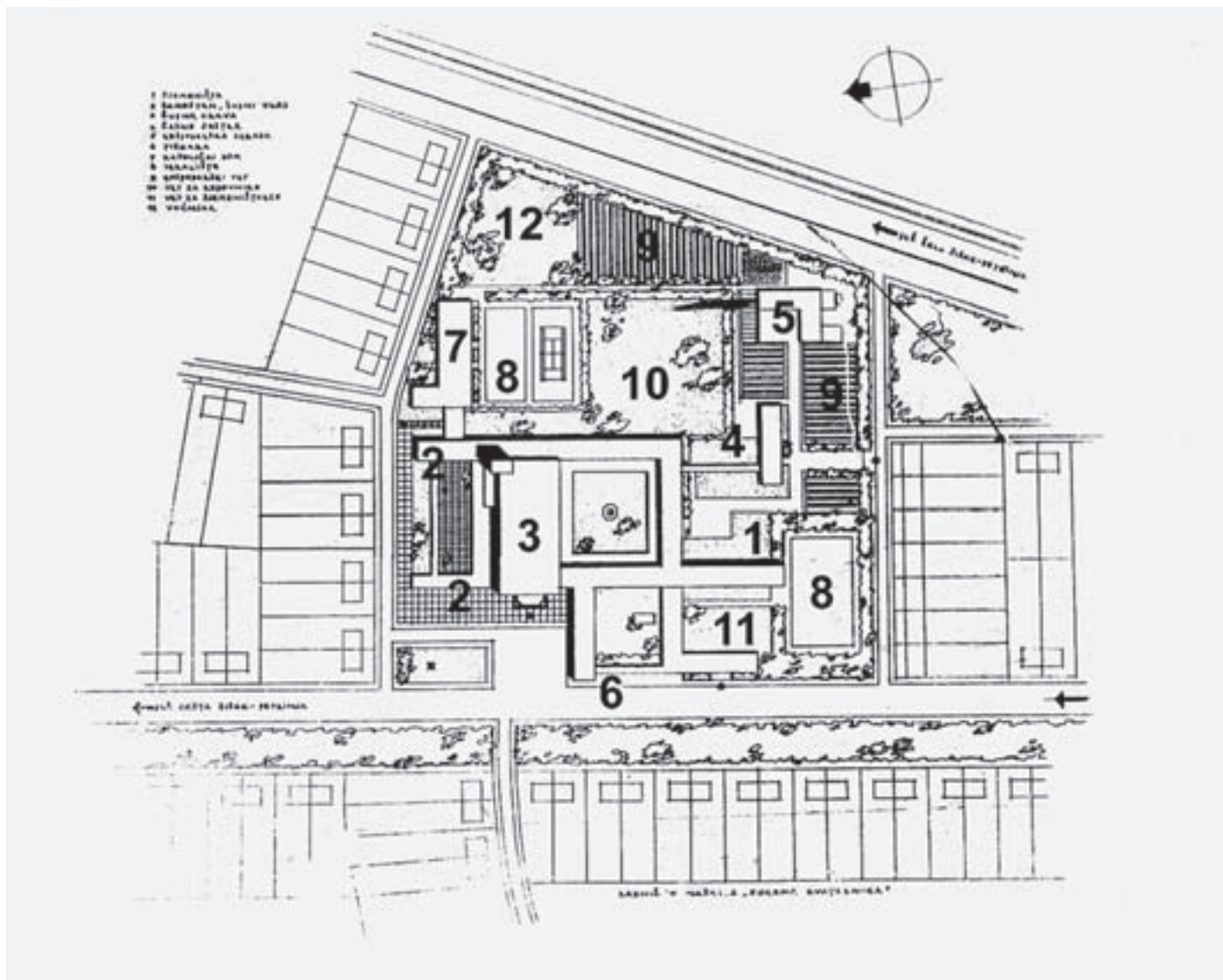
IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 72.011:726.711 (497.5 Sisak) HABERLE, MARIJAN "1943"

PROVINCIALATE OF CONVENTUAL
FRANCISCANS IN SISAK DESIGNED BY
MARIJAN HABERLE IN 1943
SITUATED NEAR THE HOUSING DEVELOPMENT
EUGEN KVATERNIK

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 72.011:726.711 (497.5 Sisak) HABERLE, MARIJAN "1943"

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, ARHITEKTONSKI FAKULTET
UNIVERSITY OF ZAGREB, FACULTY OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
16 [2008] 2 [36]
153-282
7-12 [2008]

SL. 1. M. HABERLE: POLOŽAJNI PLAN IZ NATJECAJNOG PROJEKTA, 1943. 1) SJEMENIŠTE, 2) SAMOSTAN, ŽUPNI URED, 3) ŽUPNA CRKVA, 4) ČASNE SESTRE, 5) GOSPODARSKA ZGRADA, 6) TISKARA, 7) KATOLIČKI DOM, 8) IGRALIŠTE, 9) GOSPODARSKI VRT, 10) VRT ZA REDOVNIKE, 11) VRT ZA SJEMENIŠTARCE, 12) VOJNJAK

FIG. 1 LAYOUT PLAN FROM THE COMPETITION ENTRY, M. HABERLE, 1943. 1) SEMINARY, 2) MONASTERY, PARISH OFFICE, 3) PARISH CHURCH, 4) NUNS, 5) OUTBUILDING, 6) PRINTING HOUSE, 7) CATHOLIC HOME, 8) PLAYGROUND, 9) GARDEN, 10) FRIARS' GARDEN, 11) SEMINARISTS' GARDEN, 12) ORCHARD

IVAN ZAGORAC

HR – 44000 SISAK, KELTSKA 3

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 72.011:726.711 (497.5 SISAK) HABERLE, MARIJAN "1943"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.01. – ARHITEKTONSKO PROJEKTIRANJE

2.01.04. – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 2. 6. 2008. / 4. 12. 2008.

HR – 44000 SISAK, KELTSKA 3

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDC 72.011:726.711 (497.5 SISAK) HABERLE, MARIJAN "1943"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.01. – ARCHITECTURAL DESIGN

2.01.04. – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 2. 6. 2008. / 4. 12. 2008.

PROJEKT MARIJANA HABERLEA ZA PROVINCIJALAT FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU IZ 1943. GODINE UZ GENEZU SISAČKOG NASELJA EUGENA KVATERNIKA

PROVINCIALATE OF CONVENTUAL FRANCISCANS IN SISAK DESIGNED BY MARIJAN HABERLE IN 1943 SITUATED NEAR THE HOUSING DEVELOPMENT EUGEN KVATERNIK

CAPRAG, SISAK
HABERLE, MARIJAN
MODERNA
SAKRALNA ARHITEKTURA

CAPRAG, SISAK
HABERLE, MARIJAN
MODERNISM
RELIGIOUS COMPLEX

U članku temeljenom na istraživanju arhivske građe i dokumentacijskih izvora predstavljen je neizvedeni projekt arhitekta Marijana Haberlea za Provincijalat franjevac konventualaca u Sisku iz 1943. godine. U opusu od preko četrdeset projekata koje je do 1945. Haberle izradio kao natječajne radove, navedeni projekt iz 1943. godine ističe se kao izuzetan primjer urbanističko-arhitektonskog rješenja sakralnog sklopa u okviru arhitekture hrvatske moderne.

This paper, based on the archives research, presents Marijan Haberle's unrealized project for the Provincialate of the Conventual Franciscans in Sisak in 1943. Among Haberle's other works encompassing more than forty architectural competition entries, this work from 1943 stands out as an exceptional example of urban and architectural design of a religious complex in the context of Croatian modern architecture.

UVOD

INTRODUCTION

SL. 2. POLOŽAJ DJELOMIČNO IZGRAĐENOG NASELJA EUGENA KVATERNIKA I LOKACIJE PREDVIĐENE ZA PROVINCIJALAT FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU 1943.

FIG. 2 POSITION OF THE PARTLY BUILT HOUSING DEVELOPMENT EUGEN KVATERNIK AND THE SITE FOR THE PROVINCIALATE OF THE CONVENTUAL FRANCISCANS IN SISKU, 1943

Od samih početaka modernog urbanizma i arhitekture pitanje prostornog planiranja i izgradnje uvjetovano je trenutkom odlučnosti koja će potisnuti ili poduprijeti kvalitetne i racionalne zamisli kako bi se što bolje ostvarila ona funkcija za koju se nesto i gradi. Kod predstavljanja projekta za urbanističko i arhitektonsko rješenje sakralnoga sklopa Provincijalata franjevac konventualaca u Sisku potrebno je stoga naglasiti da je on zapravo trebao biti funkcionalan i prostorni nastavak planiranoga tipskog naselja radničkih kuća kojih je izgradnja bila predviđena na osnovi državne odluke o stambenoj izgradnji na desnoj obali rijeke Kupe u Novom Sisku (Sl. 1.). Naselje „Eugena Kvaternika” u Sisku bilo je u doba Nezavisne Države Hrvatske samo jedno od nekoliko sličnih naselja za radnike, koja se tada gotovo istovremeno grade u Zagrebu, Karlovcu, Varaždinu i Osijeku. Nakon što je 29. travnja 1941. godine izdana „Naredba o gradnji hrvatskih radničkih obiteljskih kuća”,¹ pri Ministarstvu zdravlja imenovano je Povjerenstvo sa zadaćom da odredi mjesto, red i način gradnje tih kuća. Na osnovi Pravilnika o poslovanju „Povjerenstva za izgradnju hrvatskih radničkih obiteljskih kuća” počela je izgradnja radničkog naselja „Ante Starčević” u Donjoj Dubravi, sa župnom crkvom sv. Mihočila.² Po uzoru na navedeno, ogledno naselje, već u lipnju iste godine počinje gradnja radničkog naselja Eugena Kvaternika u Sisku.³ Prema urbanističkom rješenju ing. Karlo Sejkot predvidio je uz postojeće radničke kuće

pilane Drach na desnoj obali rijeke Kupe, uz državnu cestu Sisak-Petrinja u južnom predgrađu Novi Sisak-Caprag, oko 100 dvojnih objekata na osnovi tipskog rješenja arhitekta Ivana Bartolice.⁴ Zamisljeno naselje činilo je 200 obiteljskih domova postavljenih u nizu od tri paralelne ulice, s jednom poprečno postavljenom ulicom koja povezuje Petrinjsku ulicu i obalu Kupe (Sl. 2.). Teren je urbanistički reguliran zadanim rasterom ulica, orijentacijom, oblikom i veličinom parcela, tipskim kucama, rasporedom zelenila te namjenom i veličinom zajedničkih površina. Bio je predviđen i središnji trg s parkom i skulpturom koja veliča radnika, te mala tržnica živežnih namirnica kao i u Donjoj Dubravi pokraj Zagreba. Osim toga, u sastavu naselja bilo je predviđeno kupalište na rijeci Kupi za radnike i njihove obitelji. Uz „sportski stadio” za razonodu radnika zamišljen je i „društveni” park s dječjim igralištem. Planeri su se pri izradi toga plana ugledali na slične, tada suvremene europske primjere, posebno one u Nje-

¹ DAZ, GPZ, GO, sign. br. 74., kut. 81.

² *** 1941.a: 12

³ *** 1941.b: 11

⁴ Arhitekt Ivo Bartolić (r. 1912.) napomenuo je da je tih godina izradio nacrt i za slično naselje u Karlovcu, ali i naselja u Osijeku uz tvornicu Old, te u Varaždinu uz tvornicu Varteks. Takozvana „Paveliceva” naselja programski su zamišljena kao samostalna vrtna predgrada, tj. sateliti, poslom i uslugama vezana za obližnji veći grad. Naselja su građena tipom trosobnih dvojnih kuća uzornog komfora i naglašavaju tradicionalan način življenja, vezanost za zemlju i poljoprivredne poslove.

⁵ Naselje Eugena Kvaternika najvjerojatnije je nastalo pod velikim utjecajem oglednoga njemackog naselja za radnike u gradu Sandersdorfu, Bundesland Sachsen Anhalt iz 1933. godine. U naselju su za izgradnju predviđene dvojne obiteljske kuće s podrumom, prizemljem i stambenim potkrovljem, te pratećim prostorijama ukupne neto korisne površine od 68 m². Od 1934. do 1941. godine prema arhivima grada Sandersdorfa izgrađeno je ukupno 326 kuća na parcelama veličine od oko 850 m². Sačuvani nacrti iz Sandersdorfa gotovo su identični onima za kuće u Sisku, a razlikuju se samo po tome što su kuće u Sisku bile predviđene za izvedbu bez podruma.

⁶ Marijan Haberle, Zagreb, 16. V. 1908. – Rijeka, 20. III. 1979. Tehnički fakultet u Zagrebu (1931.). Radi s Hinkom Bauerom 1934.-1940. U razdoblju 1943.-1945. vodi vlastit arhitektonski biro i sudjeluje u nastavi kao profesor Tehničkog fakulteta u Zagrebu. Od 1951. do 1953. profesor je na Tehničkom fakultetu u Sarajevu, a od 1977. izvanredni član JAZU. Vaznija ostvarenja: Zagrebacki zbor – danas Studentski centar (1936.); Dom Društva inženjera i arhitekata u Pierottijevoj ulici u Zagrebu (1937.), Bolnica na Jordanovcu (1938.), stambeno-poslovna zgrada „Fiat” u Savskoj ulici u Zagrebu (1939.) – sve s Hinkom Bauerom. Crkva svetog Josipa u Trakošćanskoj ulici u Zagrebu (1937.), Blaženog Marka Krizevčanina na Selskoj cesti (1940.), Katolički dom župe svetog Blaža s kinodvoranom u Kordunskoj ulici (1940.), proširenje Zagrebackog velešajma – danas Tehnički muzej (1949.), Brodarski institut (1949.-1955.), novi Zagrebacki velešajam – prva faza (1955.-1960.), brana hidrocentrale u Jablanici (1953.-1955.), hotel na Velikoj Poljani (1955.-1958.), Memorijalni dom „Đuro Salaj” (1961.-1972.), Željeznički kolodvor u Slavovskom Brodu (1967.) i Koncertna dvorana „Vatroslav Lisinski” u Zagrebu (1960.-1973.) s M. Jurković i T. Dvoržakom. Marijan Haberle svojim je izuzetnim talentom i neiscrpnom kreativnom energijom ostvario jedan od najopsežnijih arhitektonskih opusa u povijesti naše arhitek-

mačkoj.⁵ U ovom su naselju prvi put u gradu Sisku primijenjena načela suvremenoga, europskog urbanizma, proizašla iz društvenih kretanja i socioloških istraživanja prve trećine 20. stoljeća. Budući da su se težnje europskog urbanizma toga doba ogledale u želji da se svim društvenim slojevima osigura humanije stanovanje s dovoljno prostora, zraka i svjetla, kao osnovna kvaliteta plana za naselje Eugena Kvaternika u Sisku ističu se siroke ulice i povećane, duboke parcele sa zajedničkim zelenim preprostorom uz ulični rub, te zasebna dvorišta i vrtovi u začelju. Od predviđenog plana naselja kao cjelovite urbane stambene jedinice s nizom zajedničkih javnih sadržaja do kraja 1943. godine izvedeno je samo 18 dvojnih prizemnica u Petrinjskoj i 8 u Kupskoj ulici, a koje su u velikoj mjeri sačuvane do danas (Sl. 3.). Kupalište i ostali predviđeni zajednički sadržaji nisu izvedeni. U povijesnom i prostornom slijedu na naselje Eugena Kvaternika kao prostorni akcent i oblikovni kraj naselja trebao se nekoliko go-

ture. Ukupno značenje njegova djela smješta ga u red ključnih tvoraca i protagonista hrvatske moderne.

7 Na osnovi dopisa Poglavarstvu od 4. lipnja 1941. – u kojem se navodi „kako je velik broj sjemenistaraca smješten u samostanima u Zagrebu (na Sv. Duhu) i u Vinkovcima, te da 60 sjemenistaraca nema primjereni smještaj” – i zamolbe od 7. srpnja 1941. – kojom „zbog navedenih potreba stoga Samostan Franjevac Konventualaca moli da mu se ustupi zemljište u Capragu u svrhu izgradnje Crkve i samostana” – darovano je 1146 chv, tj. 27.166 m² na katastarskim česticama 842/2 (grunтовni uložak 69.) i 1476/11 (grunтовni uložak 303.) k.o. Sisak Novi.

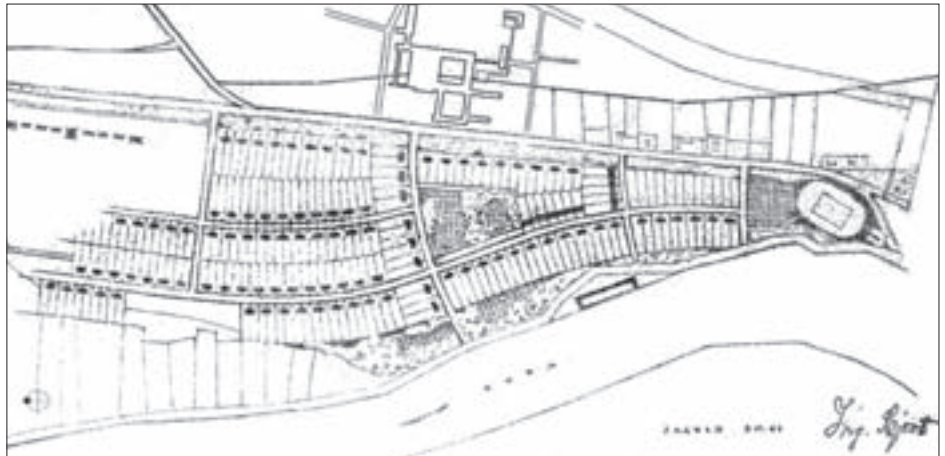
8 Arhitekt Vladimir Potočnjak (1904. –1962.). Radio u Parizu kod A. Loosa i u Frankfurtu na Majni kod E. Maya, 1928.–1930. u Zagrebu kod H. Ehrlicha, a poslije samostalan. Bio je odlučan zagovornik moderne arhitekture, a u svojem je radu nastojao povezati lokalnu tradiciju s novim arhitektonskim nazorima. Godine 1939. objavio je prvi stručni prikaz moderne hrvatske arhitekture.

9 Osobitim zalaganjem oca Ambroza Vlahova (1895.–1977.) započela je 1931. godine i izgradnja crkve sv. Antuna na Svetom Duhu u Zagrebu prema projektu arhitekta Jurja Denzlara.

10 Prema dosadašnjim saznanjima raspis natječaja, kao ni pristigli natjecajni projekti nisu bili objavljeni u tadašnjoj stručnoj publicistici.

11 Od ostala tri arhitekta ili grupe za navedeni natjecaj sačuvan je i rad grupe Selimira i Zoje Dumengjić zajedno sa Zvonimirom Vrkljanom, koji je po svojim karakteristikama vrlo sličan prvonagrađenom radu Marijana Haberlea, što možda upućuje na određene zahtjeve natječaja. To se ponajprije odnosi na središnji atrijski prostor, rubnu postavu volumena zupne crkve, katoličkog doma i doma cashnih sestara, kao i korištenje konstruktivno-oblikovnog elementa kosog krovišta. Fotografije natjecajnog rada Marijana Haberlea pohranjene su u Državnom arhivu u Sisku, a projekt radne grupe koju su činili Zoja i Selimir Dumengjić zajedno sa Zvonimirom Vrkljanom čuvaju se u sklopu njihove ostavštine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i u Muzeju Grada Zagreba.

12 Ing. Lovro Celio-Cega (1909.–1945.) studirao je u Parizu na Ecole d' Electricité et de Mecanique Industrielle, a diplomirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1937. Godinu kasnije postao je Denzlerov asistent, a od 1940. godine radi u Odsjeku za regulaciju grada. Od 1942. godine arhitekt Celio-Cega bio je na celu specijaliziranog Ureda izgradnje hrvatskih radničkih domova, putem kojeg se ta naselja planiraju i realiziraju. Od 1943. godine arhitekt Celio-Cega je ravnatelj svih javnih radova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

dina kasnije nadovezati uz istočnu stranu Petrinjske ceste sakralni sklop Provincijalata franjevac konventualaca, koji se urbanističko-arhitektonskim rješenjem arhitekta Marijana Haberlea⁶ ističe kao jedan od zanimljivijih neostvarenih projekata hrvatske arhitekture u razdoblju od 1941. do 1945. godine.

RASPIS NATJEČAJA 1943. GODINE

LAUNCHING THE COMPETITION IN 1943

Budući da se s početkom izgradnje radničkog naselja uz Petrinjsku cestu u Capragu za oko 200 obiteljskih domova na gotovo neurbaniziranoj južnoj periferiji grada Siska nametnula potreba za vjerskom ustanovom u neposrednoj blizini naselja, gradske su vlasti s istočne strane naselja Eugena Kvaternika, između Petrinjske ulice i željezničke pruge Sisak-Petrinja, 17. kolovoza 1942. darovale zemljište Provincijalatu franjevac konventualaca⁷ – uz uvjet da se grunтовni prijenos izvrši nakon izgradnje objekta. Do kraja 1942. godine s Gradskim je poglavarstvom dogovorena gradnja kuće matice sa sjemeništem, gimnazije, samostana s crkvom, župnim uredom i katoličkim domom. Nakon toga, 1943. godine građevni je odbor Provincijalata, koji su činili ing. Vladimir Potočnjak,⁸ graditelj Juraj Hintermajer i franjevac Ambroz Vlahov,⁹ raspisao pozivni natjecaj za četiri afirmirana arhitekta koji su trebali ponuditi četiri prostorna modela budućeg kompleksa.¹⁰ U dopisu Gradskom poglavarstvu od 23. travnja 1943. navedeno je kako je na natjecaju koji je završio krajem veljače 1943. godine kao najbolji odabran rad Marijana Haberlea i povjeren mu je izrada konačnih nacrti.¹¹ U rješenju građevne dozvole izdane 23. lipnja 1944. od strane Ministarstva prometa NDH i ing. Celio-Cega¹² v.r., glavnog ravnatelja za javne radove, a na temelju molbe Provincijalata franjevac konventualaca iz Zagreba, predane 13. travnja 1944. – dopušta se „da se građevine izvedu točno prema predloženom na-

SL. 3. ING. KARLO SEJKOT: URBANISTIČKO RJEŠENJE NASELJA EUGENA KVATERNIKA U SISKU, 1941. KONTURAMA JE NAZNAČEN GABARIT HABERLEOVA PROSTORNOG RJEŠENJA ZA PROVINCIJALAT FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU IZ 1943. GODINE.

FIG. 3. ENG. KARLO SEJKOT: URBAN PLANNING SOLUTION FOR THE HOUSING DEVELOPMENT EUGEN KVATERNIK IN SISK, 1941. THE OUTLINES SHOW THE HABERLE'S SPATIAL CONCEPTION OF THE PROVINCIJALAT IN SISK, 1943.

SL. 4. IZVORNI IZGLED KUĆA U NASELJU EUGENA KVATERNIKA U SISKU 1943.

FIG. 4. ORIGINAL HOUSES IN THE HOUSING DEVELOPMENT EUGEN KVATERNIK IN SISK, 1943

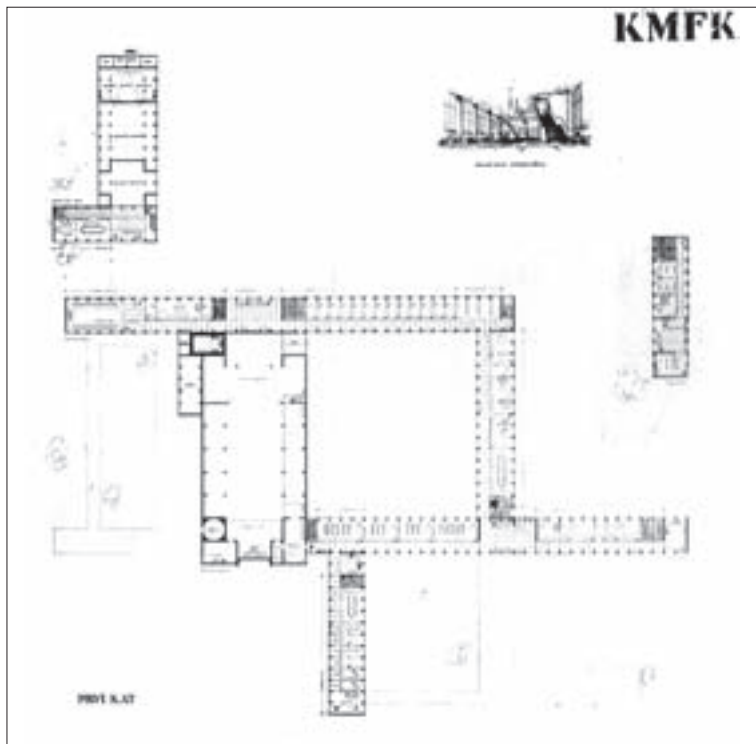

SL. 5. M. HABERLE: TLOCRT PRIZEMLJA PROVINCIJALATA FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1943.

FIG. 5 M. HABERLE: GROUND-FLOOR PLAN OF THE PROVINCIALATE, COMPETITION ENTRY, 1943

SL. 6. M. HABERLE: TLOCRT PRVOGA KATA PROVINCIJALATA FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1943.

FIG. 6 M. HABERLE: FIRST-FLOOR PLAN OF THE PROVINCIALATE, COMPETITION ENTRY, 1943

crtu, a gruntovni prienos zemljišta na Provincijalat izvršit će se tek nakon što budu građevine izvedene i to samo u tolikoj površini, kolika bude potrebna za izvedene građevine". U građevnoj dozvoli navedeno je i to da je tada procijenjena vrijednost građevina bila 150,000.000 Kn.¹³

Temeljem darovnice Gradskog poglavarstva sakralni sklop Provincijalata franjevac konventualaca u Sisku trebao je biti izgrađen u zapadnom dijelu predgrada Caprag, na ravni koja se spušta od uzvisine Viktorovac prema jugu duž desne obale Kupe, uz Petrinjsku ulicu, nasuprot već 1943. djelomično izgrađenom naselju Eugena Kvaternika. Na nepravilnoj, pačetvorinastoj parceli, određenoj Petrinjskom ulicom sa zapada i trasom željezničke pruge Sisak-Petrinja s istoka, bilo je potrebno funkcionalnom koncepcijom obuhvatiti mnogobrojne pojedinačne sadržaje poput samostana, sjemeništa, katoličkog doma, župne crkve i smjestaja za časne sestre u jedinstvenu oblikovnu strukturu koja bi se nametnula kao logički prostorni nastavak urbanističke strukture tada već postojećeg radničkog naselja uz obalu rijeke Kupe.

ZNAČAJKE NATJEČAJNOG PROJEKTA IZ 1943.

COMPETITION ENTRY FROM 1943 AND ITS CHARACTERISTICS

Na osnovi natječajnog projekta kojim je Marijan Haberle osvojio prvu nagradu te izvedbenih planova istog autora moguće je i danas pratiti odrednice arhitekture uglavnom prešućenog razdoblja „jer isticati se nakon 1945. projektima nastalim između 1941. i 1945. ne bi bilo osobito mudro, što su učesnici tadašnje arhitektonske scene pravodobno shvatili”.¹⁴ Kao neostvareno rješenje iz razdoblja „hrvatske moderne, koja nažalost u Sisku nije ostavila dubljih korijena”,¹⁵ projekt arhitekta Haberlea za Provincijalat franjevac konventualaca u Sisku, zajedno s obližnjim radničkim naseljem, predstavlja jedinstven primjer urbanističko-arhitektonskog sklopa po uzoru na ideju života u „vrtnom gradu” Ebenezera Howarda.¹⁶ Ovlašteni arhitekt Marijan Haberle, svjestan značenja lokacije u kontekstu širenja grada prema novonastalim industrijskim zonama,¹⁷ projektira za natječaj urbani akcent superponiranjem dva sastavna

¹³ DAS, GPS 1918.-1941., kut. 19.

¹⁴ ODAK, 2006: 28

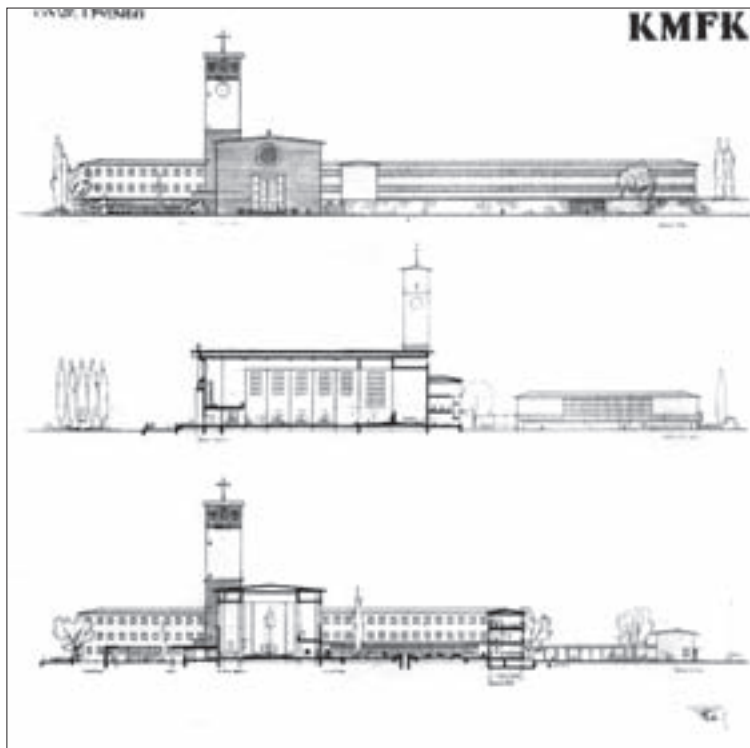
¹⁵ MAROVIĆ, 1998: 137

¹⁶ Krajem 19. st. Ebenezer Howard je grafičkim prikazima i riječju propagirao „vrtne gradove”. Kao rješenje budućnosti Howard vidi koncentrično komponirana „vrtna predgrada” s 30.000 stanovnika, koja bi radijalnim cestama bila povezana s napučenijim gradom u sredini. On je predvidio takva naselja kao spoj prednosti grada i sela. U svome djelu „Utopija” Howard naselje zamisla s malim obiteljskim kućama poredanim duž ulica s drvoredima i vrtovima.

oblikovna elementa – visokog i izraženog volumena crkve sa zvonikom (najvjerojatnije sv. Jeronima, zaštitnika Provincije) te volumena nižih krila (visine do dva kata) koja se oko centralnog klaustra samostana sustavom ortogonalno postavljenih smjernica rasprostiru sve do pratećih zgrada katoličkog doma s kinom, doma časnih sestara i zasebne gospodarske zgrade u jugoistočnom rubu parcele (Sl. 4.). Na nepravilnoj parceli, paralelno s ortogonalno postavljenim prometnicama, krila pratećih aneksa čine svojevrsan koordinatni sustav kojega prostorni centar predstavlja velik klaustr samostana neposredno uz crkvu, s dva naglašena dvokatna trakta koji se pružaju paralelno sa smjerom Petrinjske ceste (Sl. 5.). Na taj je način stvorena središnja okosnica oko koje se ravnomjerno raspoređuju prateći prostori sklopa Provincijalata u Sisku (Sl. 6.). Haberle ne potencira nijednu primarnu orijentaciju, već ritmičnim uvlačenjem osnovnih i dodanih masa oblikuje jednakovrijedne prostorne niše uz glavnu i obodne prometnice. Svojom dimenzijom i visinom, sklopom Provincijalata u Sisku decentno dominira crkva sv. Jeronima, središnja građevina postavljena u sklopu sjevernoga krila kompleksa, s dužom stranicom u smjeru istok-zapad (Sl. 7.). Nasuprot tomu, niže južno krilo, manjih dimenzija i nježnije geometrije, sa sportskim igralištem i vrtovima samostana karakterizira ladanjski ugođaj, koji će Haberle naglasiti kroz cijeli sakralni sklop primjenom kosog krova s jakim horizontalnim strehama i sjenovitim trijemovima na moderno oblikovanim stupovima (Sl. 8.). Uz os prilaznoga gradskog pravca Petrinjske ulice, pokraj zone križanja prometnica, formiran je na sjeverozapadnom uglu parcele nešto širi pravokutni prilazni trg, u pozadini kojega dominira vertikala zvonika crkve. Glavni je ulaz u nutrinu crkve sv. Jeronima pretpostavljen sa zapada, iz glavne gradske ulice. Ulaz je pritom dodatno naglašen istaknutim gabaritom južnog bloka. Sa sjevera je postavljena sekundarna prometnica do katoličkog doma s kinodvoranom,¹⁷ kojemu je moguće pristupiti i preko prostranog atrija samostana. U istočnoj zoni parcele prema željezničkoj trasi Sisak – Petrinja, uza slobodni prostor pokraj igrališta, zamišljena je po svoj prilici i mogućnost naknadne dogradnje sklopa, što nije direktno navedeno u projektu. Uz istočno krilo prido-

¹⁷ Navedenu pretpostavku o smjeru širenja grada potvrđuje zgrada trgovačkog centra Konzum, koja danas zauzima prostor parcele iz natječaja 1943. godine. Ova zgrada naime predstavlja točku atrakcije, vjerojatno koristeći izuzetno povoljan smještaj parcele uz glavnu prometnicu prema Petrinji i velikomu stambenom naselju u Capragu.

¹⁸ Haberle uvodi kinodvoranu kao zaseban društveni sadržaj, po svoj prilici potaknut uspjehom kinodvorane u sklopu Katoličkog doma župe sv. Blaža u Kordunskoj ulici u Zagrebu 1940. godine.

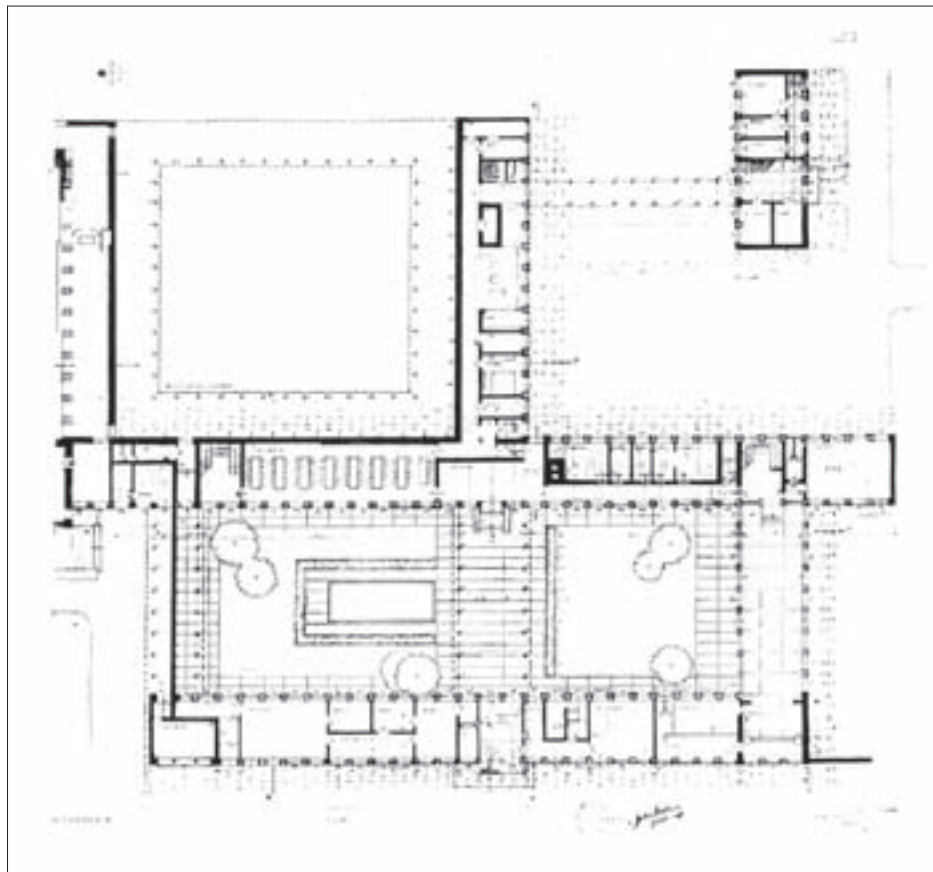
SL. 7. M. HABERLE: ZAPADNO PROČELJE I PRESJECI PROVINCIJALATA FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1943.

FIG. 7 M. HABERLE: WEST FACADE AND SECTIONS OF THE PROVINCIALATE IN SISAK, COMP. ENTRY, 1943

SL. 8. M. HABERLE: PROSTORNI PRIKAZ PROVINCIJALATA FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1943.

FIG. 8 M. HABERLE: SPATIAL REPRESENTATION OF THE PROVINCIALATE IN SISAK, COMP. ENTRY, 1943

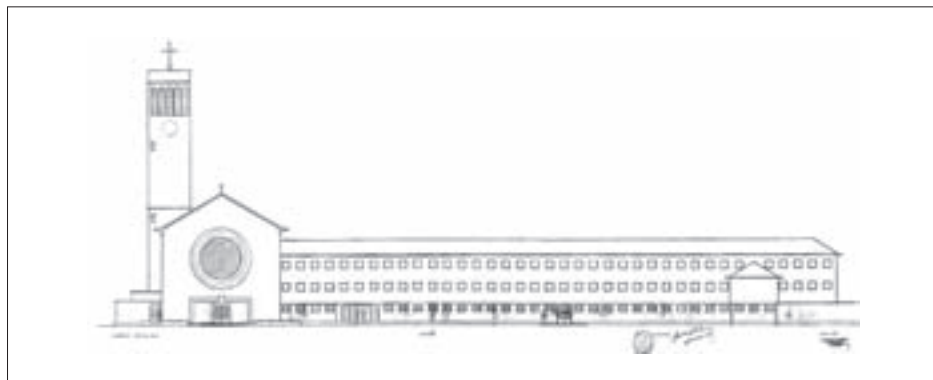

SL. 9. M. HABERLE: TLOCRT PRIZEMLJA PROVINCIJALATA FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU, IZVEDBENI PROJEKT, 1944.

FIG. 9 M. HABERLE: GROUND-FLOOR PLAN OF THE PROVINCIALATE IN SISAK, WORKING DESIGN, 1944

SL. 10. M. HABERLE: ZAPADNO PROČELJE PROVINCIJALATA U SISKU, IZVEDBENI PROJEKT, 1944.

FIG. 10 M. HABERLE: WEST FACADE OF THE PROVINCIALATE IN SISAK, WORKING DESIGN, 1944

dine Haberle se, doduše u suradnji s arhitektom Hinkom Bauerom, počinje baviti složenim mikrouurbanističkim odnosima unutar prostornog sklopa koji projektira. Kontinuitet prepoznatljive discipline pri prostornom oblikovanju Haberle nastavlja i nakon 1941. godine,¹⁹ kada zbog početka rata prestaje njegova suradnja s Hinkom Bauerom; sve do kasnijih projekata, kao što su kompleks Brodarskog instituta u Zagrebu 1949., prostorni sklop palače Matice iseljenika i Koncertne dvorane „Vatroslav Lisinski” iz 1960. godine.

PROSTORNE ODLIKE IZVEDBENOG PROJEKTA IZ 1944.

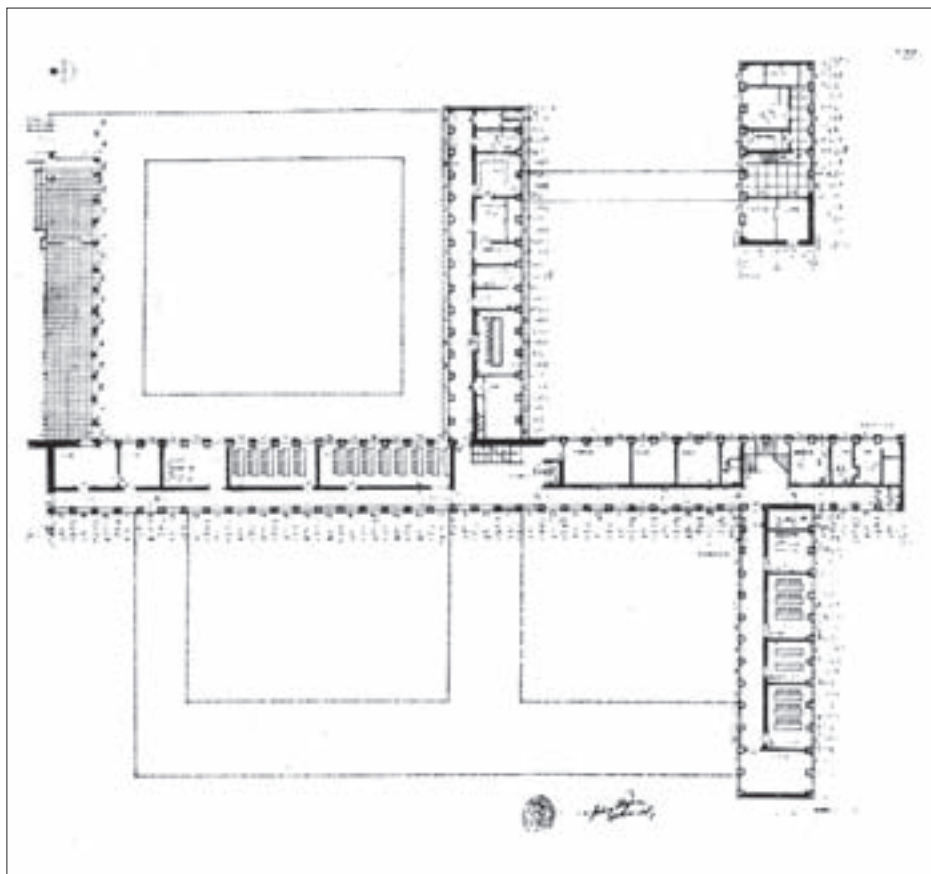
SPATIAL CHARACTERISTICS OF WORKING DESIGN FROM 1944

Nakon što je Marijan Haberle krajem veljače 1943. pobijedio na pozivnom natječaju rješenjem radnog naziva KMFK, povjerena mu je izrada konačnih nacrti Provincijalata franjevac konventualaca u Sisku. Navedeni izvedbeni nacrti,²⁰ datirani 1. ožujka 1944. godine, prikazuju određene promjene u tlocrtnom rasporedu, nastale redukcijom pojedinih sadržaja iz natjecajnog projekta. Zgrada katoličkog doma s prilaznim atrijem uza samostan i župni ured sa sjeverne fronte parcele izostavljeni su, kao i cjelokupan istočni trakt sklopa Provincijalata, te gospodarska zgrada u jugoistočnom dijelu parcele.²¹ Iako su u konačnim nacrtima uglavnom zadržane odlike natjecajnog projekta, središnja okosnica prostornog rješenja izvedbenog projekta postaje dvokatni trakt postavljen po uzdužnoj osi u smjeru sjever-jug, za razliku od predviđenog velikog klaustra samostana koji je činio osnovu inicijalnoga prostornog sklopa. Pritom uz proporcionalnu adiciju longitudinalne dvorane s pozornicom u jugozapadnom kutu prizemlja sakralnog sklopa Haberle nastoji nadoknaditi gubitak sadržaja društvenog karaktera, koji je trebao biti katolički dom (Sl. 9.). U izvedbenim nacrtima kompozicijski i funkcionalno ponovno su superponirana dva osnovna volumena, sjeverni i viši volumen crkve sv. Jeronima s prostorima za župni ured i pouku vjernika, te južni i niži prošireni volumen sa dva atrijska prostora uz dvokatni središnji trakt postavljen u smjeru sjever-jug. Na središnju zgradu u smjeru istok-zapad ortogonalno se veže trakt gimnazije i sjemeništa sa smještajnim, nastavnim, društvenim i pratećim funkcijama. Glavni ulaz Provincijalata franjevac konventualaca pretpostavljen je, kao i u natjecajnom projektu, sa zapada (iz Petrinj-

¹⁹ Za vrijeme rata Haberle je na međunarodnom natječaju za prostorni sklop željezničkoga kolodvora u Sofiji 1942. godine (s arhitektom Marijanom Ivacicem) dobio drugu nagradu.

²⁰ DAS, GPS 1918.-1941., kut. 19.

ske ulice), kroz središnje postavljen ulaz s klauzuro u sklopu zapadnog trakta smještenog tik uz ulicu. Krajnji južni rub zapadnog trakta činila je manja pozornica, sa spremište kulisa i garderobom glumaca, na koju se ortogonalno u smjeru istoka vezala longitudinalna dvorana 23,0 x 6,80 m, otvorena prema južnom atriju sjemeništa. Od glavnog se ulaza prema istoku trijemom pristupalo središnjem dvokatnom traktu postavljenom u smjeru sjever-jug, u kojega je prizemlju trebala biti blagovaonica s 90 mjesta. Prostor za igru najmlađih sjemeništaraca Haberle je predvidio u središnjem traktu prizemlja na površini veličine 8,24 x 10,0 m, s pripadajućim sanitarijama. Ovaj prostor smješten je uz južno stubište, na samom presjecištu s južnim traktom pozornice i dvorane uz južni atrij sjemeništa. Južno stubište, kao i preostala dva, bilo je pozicionirano u zoni presjecišta ortogonalnih traktova sklopa, tangencijalno dodirujući glavne horizontalne komunikacije kako bi se dodatno naglasila ortogonalna koncepcija sklopa. Od središnjeg trakta Provincijalata prema istoku pružao se servisni trakt s podrumom, pekarnicom, kuhinjom, praonicom i spremištima. Servisni je trakt zasebnim ulazom, preko natkrivenog trijema, trebao biti vezan za jugoistočno smještenu zgradu doma časnih sestara, jednostavnu katnicu jednotraktne prostorne organizacije. U njezinu prizemlju bile su predviđene prostorije za posjete i blagovanje sa servisnim prostorijama prema istoku, a na katu sobe za odmor i dnevni boravak te kućna kapelica (Sl.10.). Prvi kat središnjega uzdužnog segmenta Provincijalata namijenjen je učenicima, sa zasebnim prostornim jedinicama učionica sjemeništa i gimnazije, raspoređenih unutar osnovne jednotraktne dispozicije. Tijelo navedenog središnjega uzdužnog segmenta ortogonalno presijeca prema istoku postavljen trakt uprave. Prostornu cjelinu prvoga kata zatvara rubni, ortogonalno postavljen zapadni trakt s tri učionice, koji završava bilateralno osvijetljenom knjižnicom. Na južnom rubu središnjega uzdužnog trakta, neposredno uz ordinaciju liječnika, Haberle vješto oblikuje zasebnu prostoriju s jednim ležajem za sjemeništarca – kao prostor za izolaciju u slučaju bolesti, dok veću sobu s tri ležaja planira sa zasebnim ulazom uz mokri čvor. S nasuprotne, sjeverne strane istog trakta Haberle učionicu glazbe s kabinetom oblikuje ujedno i kao pretprostor ulaza u kor crkve sv. Jeronima, koji je postavljen duž južne strane prvoga kata crkve, sa 114 sjedećih mjesta. Na taj se način ostvaruje preko stubišta kora i indi-

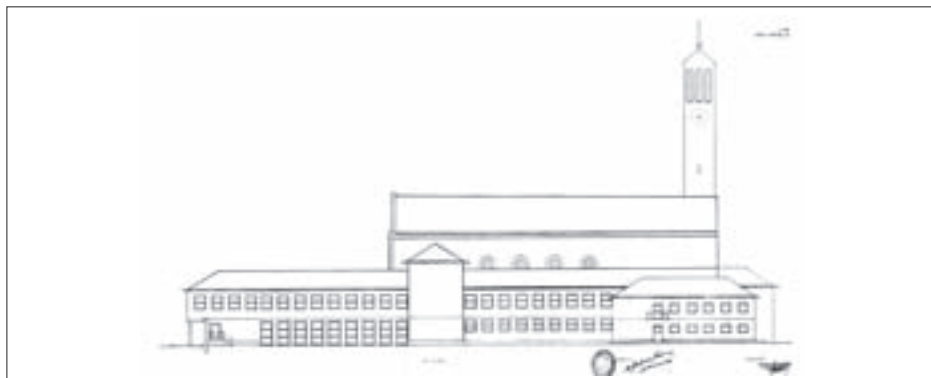
rektna veza samostanskog sklopa sa svetištem crkve sv. Jeronima. Ovakvo, ali i druga slična prostorna rješenja potvrđuju tezu kako „u svom prostornom izrazu Haberle nastoji strogom funkcionalnom koncepcijom ujediniti konstruktivne pojedinačne elemente u nove slobodne oblikovne strukture”.²² Spavaonice samostana smještene su samo na drugome katu središnjega uzdužnog trakta, diferencirane na dvije korisničke grupe, sjeverno i južno postavljene u odnosu na centralno dvokrako stubište sklopa Provincijalata.²³ Pokraj središnjeg stubišta Provincijalata,

SL 11. M. HABERLE: TLOCRT PRVOGA KATA PROVINCIJALATA FRANJEVACA KONVENTUALACA U SISKU, IZVEDBENI PROJEKT, 1944.

FIG. 11 M. HABERLE: FIRST-FLOOR PLAN OF THE PROVINCIJALATE IN SISAK, WORKING DESIGN, 1944

SL 12. M. HABERLE: JUŽNO PROČELJE PROVINCIJALATA U SISKU, IZVEDBENI PROJEKT, 1944.

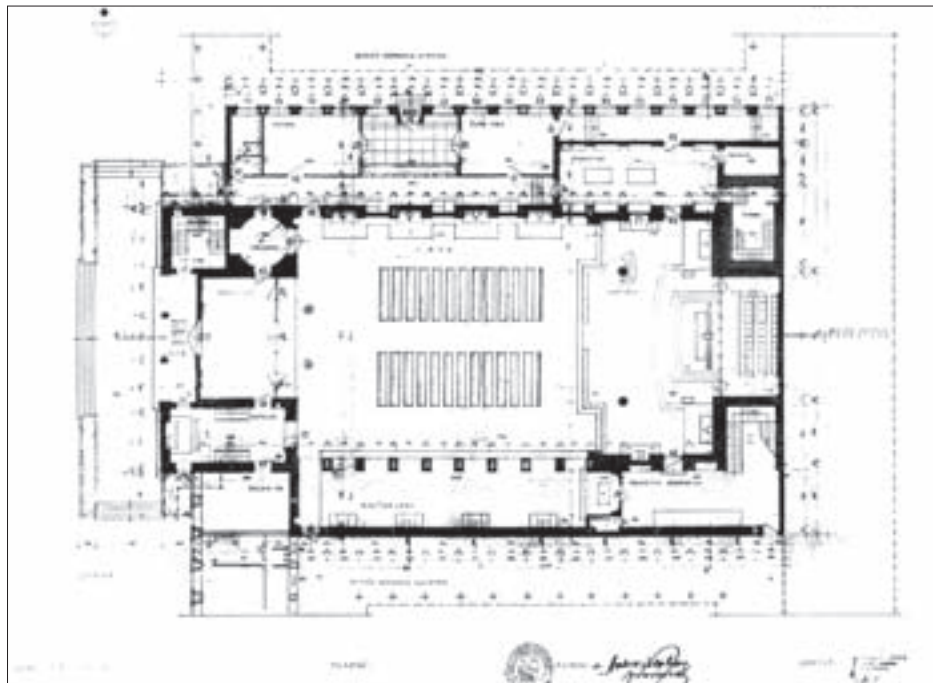
FIG. 12 M. HABERLE: SOUTH FACADE OF THE PROVINCIJALATE IN SISAK, WORKING DESIGN, 1944

²¹ Vjerojatno je zbog ratnih prilika izvedba ostalih sadržaja planirana za povoljnija financijska vremena.

²² PREMERL, 1989: 68

²³ DAS, GPS 1918.-1941., kut. 19.

SL. 13. M. HABERLE: TLOCRT PRIZEMLJA CRKVE SV. JERONIMA U SISKU, IZVEDBENI PROJEKT, 1944.

FIG. 13 M. HABERLE: GROUND-FLOOR PLAN OF ST JERONIM CHURCH IN SISAK, WORKING DESIGN, 1944

na drugome je katu uza spavaonice s 48 kreveta u sjevernom i 32 kreveta u južnom „kri-lu” trakta²⁴ postavljena i po jedna soba za nadglednika-prefekta.

KONSTRUKTIVNE I OBLIKOVNE KARAKTERISTIKE PROJEKTA IZ 1944.

STRUCTURAL AND FORMAL CHARACTERISTICS OF THE PROJECT FROM 1944

Sklop Provincijalata franjevac konventualaca u Sisku tvore dva osnovna superponirana prostorna elementa – crkva sv. Jeronima i korpus Provincijalata sa samostanom, gimnazijom i sjemeništem, koji se razlikuju po svojim gabaritima, ali i konstruktivnim rješenjima predviđenim za izvedbu istih, te ih je stoga potrebno predstaviti kao zasebne cjeline iako zapravo čine povezanu cjelinu.

CRKVA SV. JERONIMA

ST JERONIM CHURCH

Crkva sv. Jeronima u osnovi jest jednostavna, jednobrodna građevina s manjom pobočnom ladom i blago uzdignutim svetištem iza dva pojednostavnjena stupa izvedena u pravilnom betonskom okviru. Na ovaj način Marijan Haberle reinterpretira kroz duh modernog vremena ranokršćanske oblike bazilikalnog hrama kao čistu i jasno prepoznatljivu formu sakralne građevine. Uz ulazni trijem postavljena je s južne strane kapelica izvedena u zidu od opeke debljine 60 cm. Sa sjeverne strane portala, simetrično u odnosu na sre-

dišnju uzdužnu os crkve, postavljeno je trokrako stubište za kor i krstionica kružnoga gabarita u zidu istih karakteristika (Sl. 11.). Zidove bilateralno osvijetljene središnje lađe činila je kombinacija zida od opeke i vertikalnih armiranobetonskih serklaža. Navedeni prostor, dimenzija 22,10 x 18,70 m, nadsvođen je ravnim sitnorebrčastim stropom koji u poprečnom smjeru nose primarne armiranobetonske grede, širine 40 cm i visine oko 1,0 m, na pravokutnim armiranobetonskim stupovima dimenzija 40 x 70 cm. Stupovi su pritom postavljeni na proširene postamente s konstruktivnim razmakom osi od 250 cm. Podgled ravnog stropa vjerojatno su trebale činiti platice postavljene poprečno na smjer nosivih armiranobetonskih greda (Sl. 12.). Na armiranobetonske nosive grede postavljena je i konstrukcija drvenoga krovišta dvostruke stolice (Sl. 13.). U oblikovanju vanjskih volumena Haberle koristi neke elemente koji neprijeporno proizlaze kao utjecaj oblikovanja crkve sv. Blaža u Zagrebu arhitekta Viktora Kovačića, uz koju Haberle 1941. gradi Katolički dom s kinodvoranom. To se ponajprije odnosi na oblikovanje tornja zvonika sa satnim mehanizmom, koje proporcijama, ali i postavom razdjelnog vijenca pravokutnog profila u polovini visine, sa dvije male monofore segmentnih kruna, evocira asocijacije na toranj zvonika crkve sv. Blaža (Sl. 14.). Moguće je pretpostaviti kako i proporcije trifora s užih bočnih strana zvonika, kao i pet polukružnih izduženih otvora sa širih strana zvonika, proizlaze iz proporcija ležena nad glavnim ulazom u crkvu sv. Blaža u Zagrebu. Budući da se navedeno rješenje iz konačnih nacrtu razlikuje od oblikovanja u natječajnom radu, kojim je predviđeno ipak nešto „modernije” oblikovanje po uzoru na raniju Haberleovu crkvu sv. Marka Krizevčanina na Selskoj cesti broj 91 iz 1940., vjerojatno je do izmjena došlo pod utjecajem svijesti investitora, franjevac konventualaca, kako se oblikovanje sakralne građevine u ruralnom prostoru²⁵ mora zasnivati na osnovama jasno prepoznatljivih tradicionalnih oblika nedvojbeno sakralnoga karaktera. Shodno tome arhitekt Haberle i naglašava dominantu rozete iznad portala u crkvu sv. Jeronima, koja je u natječajnom projektu bila mnogo manja i usklađena s proporcijama portala.

²⁴ Južno kriilo drugoga kata imalo je manji broj kreveta, budući da se u sklopu istoga uz masivni dimnjak nalazilo i spremište s ulazom na tavan.

²⁵ Kao što je bilo pregrade Caprag u to doba.

²⁶ CONRADS, 1997: 103

²⁷ Budući da originalni sadržaj natječaja za Provincijalat franjevac konventualaca u Sisku nije sačuvan, navedenu pretpostavku moguće je potvrditi opservacijom kako sklop Nadbiskupskog sjemeništa u Zagrebu čini više jednotraktnih paviljona kosih krovova s jakim horizontalnim strehama, povezanih sa zgradom gimnazije i kapelice. Navedenu pretpostavku potvrđuje i činjenica da u razdoblju od 1925. do 1943. godine nema poznatih arhitektonskih

ZGRADA PROVINCIJALATA (SA SAMOSTANOM, SJEMENIŠTEM I GIMNAZIJOM)

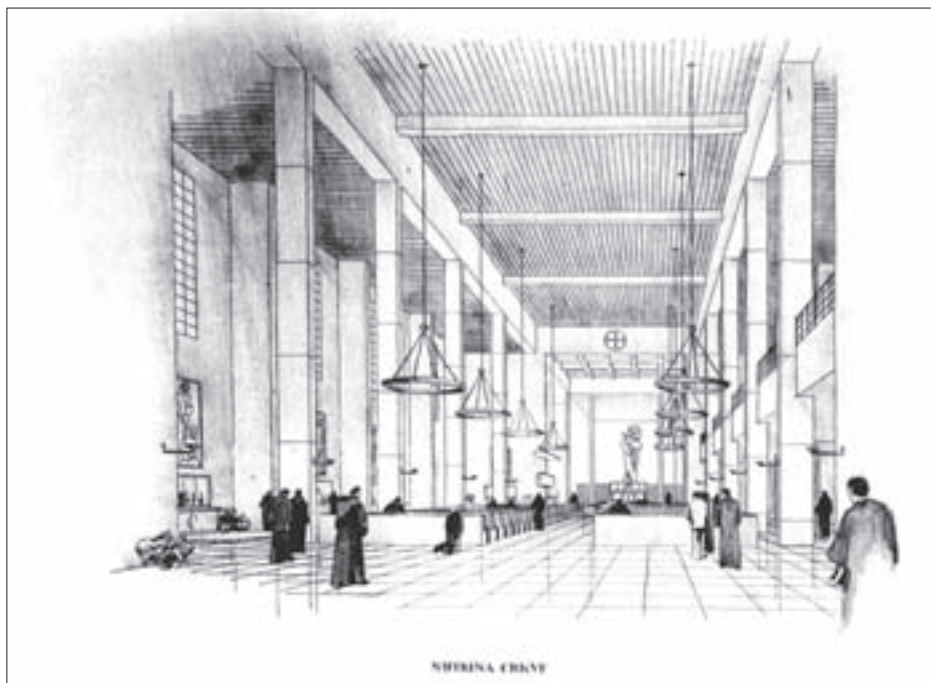
PROVINCIALATE BUILDING (INCLUDING THE MONASTERY, SEMINARY AND SECONDARY SCHOOL)

Oko dva atrijska prostora razvija se razvedeni ortogonalni sklop od 6 niskih volumena koji ma dominira visinski akcent središnje dvokatne zgrade. Izduženi segmenti identične konstruktivne širine od 7,50 m povezani su okomito za središnji uzdužni volumen tako da su u tri zone presjecišta traktova sa središnjim volumenom smještena stubišta koja tangiraju glavne horizontalne komunikacije. Konstrukciju svih segmenata čine armiranobetonske ploče sa sitnim rebrima koje nose armiranobetonski stupovi dimenzija 40 x 40 cm, postavljeni u sklopu zida od opeke debljine 50 cm. Konstruktivni razmak osi stupova od 250 cm identičan je za sve traktove Provincijalata, uključivo i izdvojeni dom časnih sestara, te tri trijema i klaustar predviđen uz bočnu lađu crkve sv. Jeronima. Navedenom konstrukcijom ostvaruje se sustav modularne koordinacije koji omogućuje jednotraktnu organizaciju prostora kao osnovu funkcionalne dispozicije sklopa Provincijalata. Budući da za Haberlea „savremeno graditi znači racionalno upotrijebiti materijal i ...da ispunimo što savršenije onu funkciju, za koju gradimo”,²⁶ jednotraktna je organizacija prostora jedino moguće rješenje proizašlo iz programa natječaja koji je po svoj prilici bio zasnovan po uzoru na prostorno rješenje arhitekta Jurja Neidhardta za Nadbiskupsko dječacko sjemenište (Sl. 15.) na Voćarskoj cesti u Zagrebu iz 1927.²⁷ Postavom razdjelnih zidova od opeke do debljine od 25 cm, Haberle u prizemlju formira velike zajedničke prostorije i dvorane koje predstavljaju proširenja horizontalnih komunikacija, dok na katovima duž bočno postavljenih hodnika smješta ortogonalno usmjerene cjeline učionica sjemeništa i gimnazije (osnovne veličine 9,60 x 5,80 m) te upravnih prostorija (osnovne veličine 5,20 x 5,80 m). Središnji dvokatni dio sklopa Provincijalata, kao i sve povezane paviljone osim prizemnoga dijela s ravnim krovom uza zapadno pročelje, Haberle pokriva plitkim kosim krovom drvene konstrukcije dvostruke stolice, na konstruktivnom raz-

natječaja s tematikom sakralnog sklopa osim navedenih za Nadbiskupsko sjemenište u Zagrebu na Salati i za Provincijalat franjevac konventualaca u Sisku.

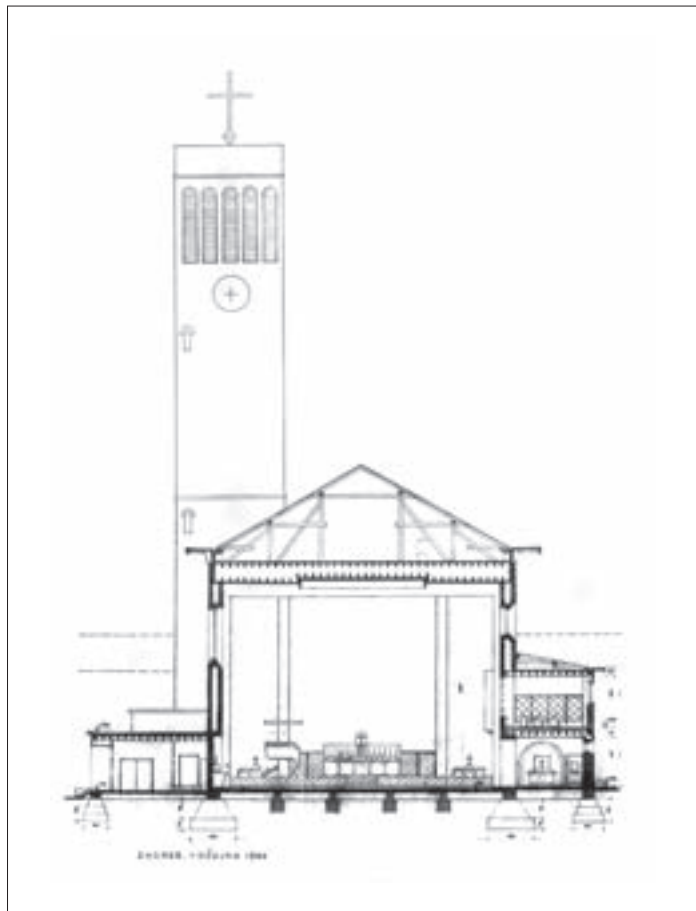
²⁸ Za razliku od rješenja projektantske grupe Zvonimir Vrkljan te Selimir i Zoja Dumengjić, koja na natječaju za Provincijalat predlažu rješenje tradicionalnijeg oblikovanja sklopa izrazito ladanjskog ugođaja, naglašeno horizontalnog karaktera kompozicije predviđenih volumena, s maksimalnom visinom kompleksa do 1 kata, sjenovitih trijemova i kolonada stupova te prozora s drvenim griljama.

²⁹ Prema projektu arhitekta Denzlera, od 1931. za franjevece konventualce na Sv. Duhu u Zagrebu gradi se crkva sv. Antuna.

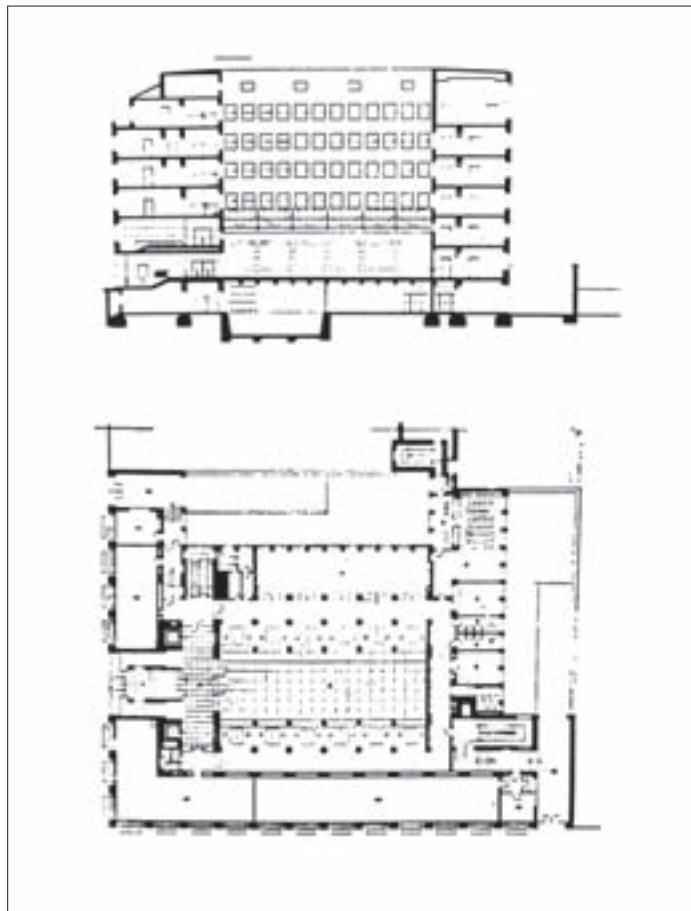

maku osi od 5,0 m. Kako bi tradicionalan konstruktivni element kosoga krovišta, nešto većeg nagiba nego što je to bilo predviđeno natječajnim radom, prilagodio duhu modernog oblikovanja, Haberle na završnim nacrtima iz 1944. godine prihvata pitanje odnosa volumena krovišta prema ostatku zgrade kao sastavni dio ukupnoga prostornog i oblikovnog rješenja sakralnog sklopa u Sisku. Vrlo slično oblikovanju i proporcijama Palače gradskih poduzeća u Zagrebu (Sl. 16.), koju arhitekt Juraj Denzler gradi od 1932. do 1935. godine, Haberle podiže centralni paviljon sklopa na visinu od dvije etaže s krovom vijencem koji vizualno počinje u središtu rozete zapadnog pročelja crkve sv. Jeronima (Sl. 17.). Kako bi dodatno naglasio važnost korpusa paviljona koji s crkvom čini cjelinu, Haberle zapadno pročelje kompleksa, uz glavnu prometnicu Sisak – Petrinja, oblikuje monumentalnom strogoćom disciplinirano postavljenih prozorskih otvora kvadratičnog oblika.²⁸ Pretpostavka o utjecaju djela arhitekta Denzlera²⁹ na izradu izvedbenih nacrti djelomično se potvrđuje i pri oblikovanju južnog pročelja, gdje se uz prozore u obliku kvadrata pojavljuju izduženi, vertikalno posmični prozori – prepoznatljiv detalj koji u povijesti hrvatske moderne arhitekture prije Drugoga svjetskog rata koriste uz Jurja Denzlera i Viktor Kovačić, Alfred Albini te Zvonimir Požgaj. Arhitekt Haberle pritom razrađuje motiv takva prozora u prizemlju jugozapadnog paviljona u novi element izdužene trodijelne staklene stijene sa dvije horizontalne prečke (Sl. 18.). Potrebno je naglasiti da se izvedbeni nacrti bitno razlikuju u

SL. 14. M. HABERLE: PERSPEKTIVNI PRIKAZ NUTRINE CRKVE SV. JERONIMA U SISKU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1943.
FIG. 14 M. HABERLE: ST JERONIM CHURCH INTERIOR, PERSPECTIVE, COMPETITION ENTRY, 1943

SL. 15. M. HABERLE: POPREČNI PRESJEK CRKVE SV. JERONIMA U SISKU, IZVEDBENI PROJEKT, 1944.
FIG. 15 M. HABERLE: ST JERONIM CHURCH IN SISK, CROSS-SECTION, WORKING DESIGN, 1944

SL. 16. J. DENZLER: TLOCRT I PRESJEK PALAČE GRADSKIH PODUZEĆA, GUNDULICEVA 32 (III. NAG.) U ZAGREBU, PROJEKT, 1932.

FIG. 16 J. DENZLER: PALACE OF THE CITY COMPANIES, GUNDULICEVA 32 IN ZAGREB, PLAN AND SECTION, 1932

odnosu na oblikovna rješenja koja Haberle predstavlja u natječajnom projektu iz 1943. godine. Naime, već je tim radom, koji je primjerice predviđao izvedbu horizontalno neprekinutih trakastih prozora, Haberle predstavio moderno oblikovanje koje će u njegovim djelima zaživjeti tek 1950-ih, pa se stoga može pretpostaviti kako su očiti utjecaji iz djela arhitekata Viktora Kovacića, Jurja Neidhardta i Jurja Denzlera proizašli ponajprije kao posljedica zahtjeva investitora – franjevac konventualaca, no to ni u čemu ne umanjuje arhitektonsku vrijednost koju Haberle ostvaruje na nacrtima iz 1944. godine za neizvedeni sakralni sklop Provincijalata franjevac konventualaca u Sisku.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

U kontekstu neostvarenih projekata hrvatske arhitekture u razdoblju 1941.-1945. godine,³⁰ rješenje arhitekta Marijana Haberlea za Provincijalat u Sisku izdvaja se kao jedinstven cjeloviti sakralni sklop hrvatske moderne arhitekture. Iako se prema zamislima ovog arhitekta u Zagrebu grade pojedinačne crkve

već 1937. (crkva sv. Josipa u Trakošćanskoj ulici 1940. godine, crkva Svetog Marka Križevčanina na Selskoj cesti i Katolički dom s kinom u Kordunskoj ulici 1941. godine), projekt za Provincijalat u Sisku predstavlja prvi i jedinstveni urbanističko-arhitektonski sklop sakralne tematike kojim će se Haberle baviti. U razdoblju kada već uniformiranu tradicionalnu dekoraciju zamjenjuje nov i promišljen suvremeni dizajn, Haberle dokazuje kako težnja k umjetničkom izrazu ostaje „sastavni dio sakralnosti koju čovjek arhetipski nosi u sebi”.³¹ U usporedbi s cjelinom koju arhitekt Juraj Neidhardt projektira za Nad-

³⁰ Zoja Dumengjić: Sveučilišne klinike, Zagreb, 1941. Vladimir Turina, Franjo Tišina: Sveučilišne klinike, Zagreb, 1941.

Drago Galic: Neboder i plivaliste, Zagreb, 1941.

Vladimir Antolčić: Hotel, Plitvička jezera, 1942.

Drago Ibler: Hotel, Plitvička jezera, 1942.

Knežić-Gottwald: Hotel, Plitvička jezera, 1942.

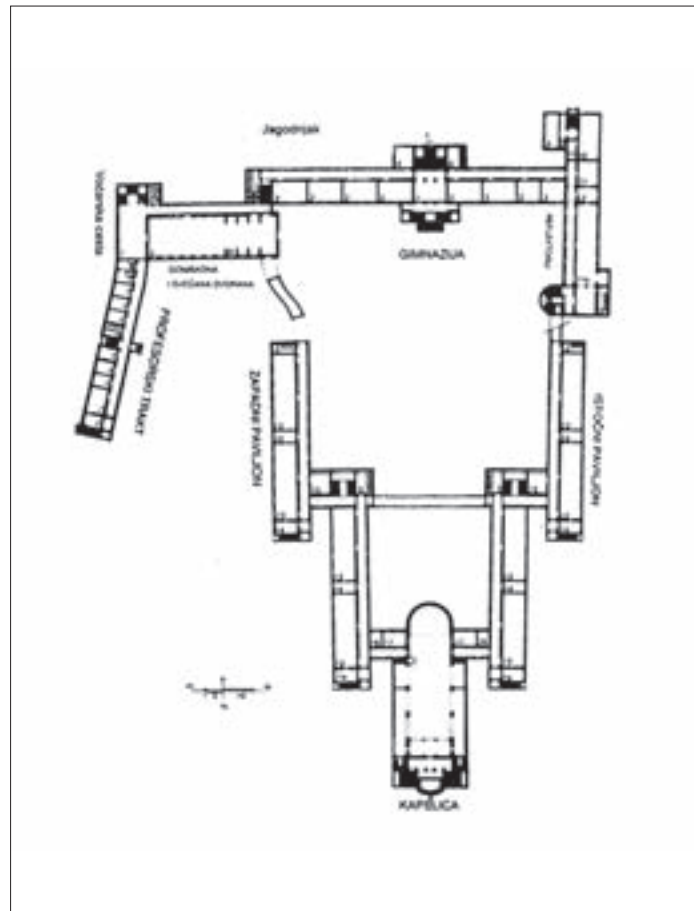
Rikard Marasović, Miro Marasović: Hotel, Plitvička jezera, 1942.

Vladimir Turina, Franjo Tišina: Hotel, Plitvička jezera, 1942.

Marijan Haberle, M. Ivacic: Novi kolodvor, Sofija, Bugarska, 1942.

Juraj Neidhardt: Kasino, Ilijaš, BiH, 1942.

Juraj Neidhardt: Dom tjelesne kulture, Sarajevo, BiH, 1942.

biskupsko sjemenište na Šalati u Zagrebu 1926. godine kao jedini uzorni model sakralnoga kompleksa moderne 1920-ih, Haberle u potrazi za suvremenim stilom s univerzalno primjenjivim graditeljskim metodama, koje bi trebale omogućiti što veću raznolikost načina uporabe i interpretacije prostora, predstavlja nešto kompaktnije rješenje ortogonalno povezanih paviljona, naglašeno urbanoga karaktera. Skladni mikrourbanistički odnosi koje unutar kompleksa Haberle formira istančanim osjećajem za prostorne silnice urbanističkoga konteksta zadane lokacije, nastavljeni kroz red i disciplinu konstrukcije i ob-

likovanja, čine projekt Provincijalata u Sisku osobito zanimljivim u kontekstu „svjetovnih“ prostornih cjelina koje su za Haberlea predmet zanimanja sve do njegova posljednjeg ostvarenja – sklopa palače Matice iseljenika Hrvatske i Koncertne dvorane „Vatroslav Lisinski“ iz 1960. godine. Značenje projekta Provincijalata u Sisku kao oglednoga primjera arhitekture, ali i urbanizma moderne, s tematikom sakralnog sklopa, danas je još važnije, u situaciji kada se nakon 1990. godine pojavljuje realna potreba za gradnjom sakralnih objekata, „i to u urbanizmu koji je desetljećima kroz planove velikih naselja namjerno tu zadaću izostavljao”.³² Haberleove zamisli za Provincijalat franjevac konventualaca u Sisku dokazuju kako je i u arhitekturi moderne – ako se arhitekturu moderne okarakterizira kao reakciju i pokušaj afirmacije novih vrijednosti suvremenosti kroz raznolikost oblika koji proizlaze iz heterogenosti zahtjeva, afiniteta i mogućnosti modernog čovjeka – „vrijedan sakralni prostor složeni odnos duhovnog života i kreativnog izraza određene povijesne zbilje u kojem arhitektura kao graditeljica duha mora znati afirmirati taj duh kao kreativni i intelektualni doseg ljudskoga genija”.³³

SL 17. V. KOVAČIĆ: PRESJEK CRKVE SV. BLAZA U ZAGREBU, PROJEKT, 1910.-1913.

FIG. 17 V. KOVAČIĆ: ST BLAZ CHURCH IN ZAGREB, SECTION, 1910-1913

SL 18. J. NEIDHARDT: TLOCRT PRIZEMLJA NADBISKUPSKOG DJEČAKKOG SJEMENIŠTA U ZAGREBU, 1926.-1929.

FIG. 18 J. NEIDHARDT: GROUND-FLOOR PLAN OF THE ARCHBISHOPAL SEMINARY IN ZAGREB, 1926-1929

Juraj Neidhardt: Kupalište, Ilidza, BiH, 1942.

Juraj Neidhardt: Radničko naselje, Ilijas, BiH, 1942.

Juraj Neidhardt: Stambene zgrade, Sarajevo, BiH, 1942.

Juraj Neidhardt: Željeznička postaja, Sarajevo, BiH, 1942.

Juraj Neidhardt: Zračna luka, Sarajevo, BiH, 1942.

Franjo Tišina: Hotel s plivalištem, Zagreb, 1942.

Marijan Haberle: Matica Franjevac Konventualaca, Novi Sisak, 1943.

Franjo Tišina: Dječji grad Maksimir, Zagreb, 1943.

Marijan Haberle, Bruno Milic: „Park”, Visokoškolsko naselje, Tuzkanac, Zagreb, 1944.

³¹ PREMIERL, 2003: 120

³² PREMIERL, 2003: 118

³³ PREMIERL, 2003: 120

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BARIŠIĆ, Z. (2002.), *Zgrade za obrazovanje u opusu arhitekta Zvonimira Vrkaljane* (Magistarski rad), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
2. BARIŠIĆ MARENIĆ, Z. (2007.), *Arhitektica Zoja Dumengjić; osobitost djela u kontekstu hrvatske moderne arhitekture* (Doktorska disertacija), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
3. CONRADS, U. (1997.), *Programi i manifesti arhitekture XX. stoljeca*, Nakladništvo udruženja hrvatskih arhitekata, Zagreb
4. MAROEVIĆ, I. (1998.), *Sisak, grad i graditeljstvo*, Dom kulture „Kristalna Kocka Vetrine”, Matica hrvatska, Sisak: Muzej Sisak, Sisak
5. ODAK, T. (2006.), *Hrvatska arhitektura dvadesetog stoljeca: neostvareni projekti*, Studio forma urbis :UPI-2M plus, Zagreb
6. PREMIERL, T. (1979.), *Arhitekt Marijan Haberle (1908.-1979.)*, „Čovjek i prostor”, 26 (4) :17-18, Zagreb
7. PREMIERL, T. (1989.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata – Nova tradicija*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb
8. PREMIERL, T. (2003.), *Zagreb, grad moderne arhitekture: stoljeće zagrebacke arhitekture*, Durieux, Zagreb
9. RADOVIĆ MAHEČIĆ, D. (2002.), *Socijalno stanovanje međuratnog Zagreba*, Horetzky, Zagreb
10. SLUKAN-ALTIC, M. (2004.), *Povijesni atlas gradova – Sisak*, Državni arhiv Sisak, Hrvatski državni arhiv, Zagreb
11. UCHYTIĆ, A.; ŠTULHOFER, A. (2007.), *Arhitekt Alfred Albini*, Acta architectonica, Atlas arhitekture – arhiv arhitekta 5, Arhitektonski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
12. UCHYTIĆ, A.; ŠTULHOFER, A. (2007.), *Arhitekt Zvonimir Požgaj*, Acta architectonica, Atlas arhitekture – arhiv arhitekta 3, Arhitektonski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
13. *** (1941.a), *Posveta temeljnog kamena za gradnju hrvatskih radničkih obiteljskih kuća u Dubravi*, „Hrvatski narod”, (6.VI.1941.): 12, Zagreb
14. *** (1941.b), *Sljedećeg tjedna počinje gradnja hrvatskih radničkih domova u Sisku*, „Hrvatski narod”, (14.VI.1941.): 11, Zagreb
15. *** (1941.c), *Gradnja Katoličkog doma župe Sv. Blaža*, „Hrvatski narod”, (27.6.1941.): 13, Zagreb
16. *** (1991.), *Arhitekti – članovi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: 74-78 i 121-125, Zagreb
17. *** (1996.), *Enciklopedija hrvatske umjetnosti, II* (ur. Domljan, Ž.), Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”: 85, Zagreb
18. *** (1997.), *Tko je tko u NDH: Hrvatska 1941.-1945.*, Minerva d.o.o.: 66-67, Zagreb
19. *** (2001.), *Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine obilježava stogodišnjicu (1901.-2001.) rođenja akademika Juraja Neidhardta*, Akademija nauka BiH, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu: 8, Sarajevo

IZVORI

SOURCES

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

1. DAZ – Državni arhiv u Zagrebu, Gradsko poglavarstvo Zagreb, Građevinski odjel, sign. br. 74. kut. 81.
2. DAS – Državni arhiv Sisak, Gradsko poglavarstvo Sisak, 1918.-1941., Provincijalat, kut. 19.
3. Muzej arhitekture u Zagrebu, grada ostavštine arhitekta Marijana Haberlea
4. Gemeindecarchiv Sandersdorf – općinski arhiv u Sandersdorfu;
– Vorstaedtische Kleinsiedlung Sandersdorf 1933-1934, AKZ 231.
– Abschrift der Gebaeudesteuerrolle der Gemeinde Sandersdorf, V. 15.03.1911.Bd.I.
5. Landkreis Bitterfeld Archiv-Arhiv okruga Bitterfeld;
– Siedlungswesen Mitteldeutsche Heimstaette 1937- 1941, Bestand Sandersdorf, sign.nr.59.
– Bau von Kleinwohnungen (Eigenheimen), 1934, Bestand Sandersdorf, sign.nr.60.

USMENI IZVORI

INTERVIEWED SOURCES

1. Bartolić, Ivo (svibanj 2008.), Razgovor održan s arhitektom u Zagrebu, Palmoticeva 27
2. Pater Tuba, Zdravko (travanj 2008.), gvardijan samostana franjevac konventualaca u Zagrebu, Sveti Duh 31

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1., 5.-8., 14. DAS-Državni arhiv Sisak, fond Gradsko poglavarstvo Sisak 1918.-1941., Provincijalat, (kutija 19): fotografije natjecajnog projekta.
- SL. 2. *** 1943: 99
- SL. 3. *** 1941.b: 11
- SL. 4. *** 1943: 107
- SL. 9.-13., 15. DAS-Državni arhiv Sisak, fond Gradsko poglavarstvo Sisak 1918.-1941., Provincijalat (kutija 19): građevni izvedbeni nacrti
- SL. 16. PREMIERL, 1989: 296
- SL. 17. PREMIERL, 1989: 266
- SL. 18. *** 1991: 76, Zagreb

SAŽETAK

SUMMARY

PROVINCIALATE OF CONVENTUAL FRANCISCANS IN SISAK DESIGNED BY MARIJAN HABERLE IN 1943

SITUATED NEAR THE HOUSING DEVELOPMENT EUGEN KVATERNIK

A substantial number of the planned housing developments conceived as the garden-type of suburbs used to be built in close proximity to the cities during the 1940s. It was the time when the government stimulated such major social projects as a proof of the well being and success of the newly-formed state. Following the model of the German housing developments such as the one in Sandersdorf, new construction projects were undertaken and as a result, the housing developments marked by a specifically Croatian approach to the urban planning and architectural issues sprang up in Zagreb, Karlovac, Varaždin and Sisak. The idea that each newly-built development should meet not only the material, but also the spiritual needs of its inhabitants served as a guideline in the construction of religious institutions situated in close proximity to the housing developments. Consequently, after the housing development Eugen Kvaternik had been partly built up in 1942, a need arose to provide space for religious purposes for 200 families living along Petrinjska road. In such circumstances Conventual Franciscans initiated the construction of the Provincialate in Sisak. The architectural competition was launched in 1942 by the Construction Board of the Provincialate. It was necessary to integrate numerous functions into a homogeneous structure as a logical spatial extension of the already existing housing development on the right bank of the Kupa river. Marijan Haberle's project won the day. His work showed his awareness of the significance of the site in the context of the town's urban development: The architect thus

designed an urban accent by imposing two main spatial elements: the high and expressive volume of the church with the bell-tower and a lower volume around the centrally-placed cloister of the monastery reaching the surrounding buildings by a system of orthogonally placed lines of direction. The main guidelines in Marijan Haberle's project as well as in another project submitted for the competition and designed by Selimir and Zoja Dumenjčić together with Zvonimir Vrkljan allow a critical evaluation of a less known period in architecture between 1941 and 1945. The working design made by Haberle later (until March 1944) contains some alterations brought about by a reduced version of some solutions from the original competition entry; the central backbone of the spatial concept became a two-storey wing whose longitudinal axis runs parallel to the main road. This was in contrast to a large cloister originally conceived as a basis of the spatial concept in the competition entry. Competition design and working design were well coordinated in terms of the composition and function despite the fact that the working drawings from 1944 clearly show the difference in the facade treatment designed in a more rigid and traditional way in comparison with the version from the competition entry. Such a modification was probably the result of the investor's belief that the design of a religious structure in an insufficiently urbanized area should be based on the clearly recognizable traditional forms of purely religious character such as the dominant rosette above the church portal of the Provincialate. Architects who had already been

commissioned before by the same investor probably also contributed to this design approach. Among them was undoubtedly the architect Juraj Denzler who was commissioned in 1931 by the Conventual Franciscans to design St Antun Church on Sveti Duh in Zagreb. Despite some alterations in the original 1943 competition entry, Marijan Haberle's design represents an original integral modern religious complex designed at the time when it was still impossible to assess properly the positive achievements of the period. Compared with the Archiepiscopal seminary complex in Salata in Zagreb designed by the architect Jural Neidhardt in 1926 considered as the only representative example of a modern religious complex in Croatia, Haberle's design was a somewhat more compact solution of an urban-like character with a harmoniously balanced micro-urban relationships. If Modernism is considered as a reaction and a recognition of new values of contemporary world through a variety of forms derived from heterogeneous requirements, tastes and opportunities of the modern world, then Haberle's modern architecture represents a new tendency in the conception of space which is reduced to a pure essence aiming to meet an ultimate function – life itself. Therefore the significance of the designs from 1943 and 1944 for the Provincialate in Sisak as a representative example of both modern architecture and urban planning is even more important for Croatia nowadays when the need is felt to build religious structures in the context of urban planning policy which deliberately avoided this task through decades.

IVAN ZAGORAC

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

IVAN ZAGORAC, dipl.ing.arh., rođen je 1981. godine u Sisku. Diplomirao je 2006. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 2008. vanjski je suradnik Konzervatorskog odjela u Sisku. Područje interesa vezano mu je za povijest hrvatske arhitekture i urbanizma 19. i 20. stoljeća, pogotovo na području Siska.

IVAN ZAGORAC, Dipl.Eng.Arch., born in Sisak in 1981. He graduated in 2006 from the Faculty of Architecture of the University of Zagreb. Since 2008 he has been working on outsourcing basis in the Conservation Department in Sisak. His main interests are the history of Croatian architecture and urban planning of the 19th and the 20th centuries in the Sisak area.